

Bartłomiej Bąk*

Rola powiązań w grupie kapitałowej oraz ich wpływ na zarządzanie grupą na przykładzie Południowego Koncernu Węglowego S.A.

Wstęp

Określenie i scharakteryzowanie rodzajów powiązań występujących między spółką dominującą a pozostałymi spółkami grupy kapitałowej to główne cele niniejszego artykułu. Jednocześnie przy zastosowaniu metody analityczno-opisowej zidentyfikowano czynniki wpływające na zarządzanie grupą kapitałową.

Jako tezę przyjęto, iż efektywne prowadzenie wspólnej polityki wewnątrz grupy kapitałowej jest determinowane rolą kapitału intelektualnego w zakresie powiązań wewnątrz grupy. Jednakże z tego faktu wynikają również obowiązki ciężące na spółce, za których realizację odpowiadają organy spółki. Dla sprawnego zarządzania organizacją konieczna jest merytoryczna znajomość powiązań przez członków organów i menadżerów spółek grupy kapitałowej.

Pozycja grupy kapitałowej zależy od stopnia wykorzystania i uruchomienia kapitału intelektualnego, jakim dysponuje. Ma to podstawowe znaczenie dla kontaktów i współpracy zarówno wewnątrz grupy, jak i w jej otoczeniu.

Nie bez powodu zatem coraz powszechniej twierdzi się, że prawdziwa wartość organizacji zawiera się przede wszystkim w sile umysłów jej uczestników, która umożliwia organizacji funkcjonowanie w warunkach zmian, a także wykorzystanie zmienności jako szansy dla własnego rozwoju. Siła ta to kapitał intelektualny organizacji [Pajda, Waszkielewicz, 2000, s. 1].

Otoczenie korporacji staje się coraz mniej przewidywalne, a korporacja musi coraz szybciej odpowiadać na jego nowe wyzwania. Tym procesom podporządkowane są ciągle zmieniające się kolejne koncepcje w naukach zarządzania. Najnowszym imperatywem tych nauk jest umiejętność zarządzania wiedzą organizacji i stały rozwój jej kapitału intelektualnego [Peszko, 2006].

---

* Mgr, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Południowy Koncern Węglowy S.A., ul. Drobniaka 32, 32-626 Jawiszowice, bartlomiej.bak@pkwsa.pl

1. Charakterystyka grupy kapitałowej

Grupy kapitałowe pozwalają lepiej wykorzystać wewnętrzne zasoby finansowe przedsiębiorstw wchodzących w ich skład, a także kadre zarządzającą. Powiązania występujące pomiędzy spółkami tworzącymi grupę kapitałową z jednej strony dają spółkom możliwość finansowania zewnętrznego wewnątrz grupy kapitałowej, co sprzyja przyjętej strategii grupy oraz może być szansą dla przedsiębiorstw o słabszej kondycji finansowej. Z drugiej strony, ustawodawstwo krajowe i unijne w zakresie powiązań narzuca na przedsiębiorstwa obowiązki mające na celu zapewnienie przejrzystego ewidencjonowania powiązań.

Transformacja polskiej gospodarki, a także systemu społecznego i politycznego, doprowadziła do konieczności dostosowania się przedsiębiorstw do nowej rzeczywistości. Przedsiębiorstwa dążą do osiągania sukcesów i przynoszenia odpowiednich zysków. Globalizacja gospodarki nasila konkurencję oraz wzmacnia niepewność transakcji gospodarczych, czego wynikiem może być koncentracja działalności gospodarczej. Coraz częściej obserwuje się uruchamianie powiązań kapitałowych oraz pozakapitałowych pomiędzy spółkami, które są wyrazem zewnętrznej ekspansji przedsiębiorstw i prowadzą do powstania grup kapitałowych.

Grupy kapitałowe jako formy współdziałania gospodarczego samodzielnych podmiotów powstają w celu rozwoju poprzez powiększanie rozmiarów działalności gospodarczej. Celem konsolidacji jest stworzenie podmiotów na tyle silnych, aby mogły konkurować na wolnym rynku. Pozycja konkurencyjna rozumiana jest jako osiągnięcie odpowiednio wysokiego udziału w rynku. Może ona wynikać z przewagi kosztowej, posiadania marki, siły finansowej czy z opanowania technologii, jak również z kapitału intelektualnego organizacji.

Zauważyć należy, że funkcjonujące w dzisiejszej rzeczywistości grupy kapitałowe to organizmy, których struktura skupia wiele podmiotów na wielu szczeblach, powiązanych kapitałowo oraz pozakapitałowo. W opracowaniu przedstawione zostaną typy powiązań występujących między spółką dominującą a pozostałymi spółkami grupy kapitałowej. Ukazana zostanie również rola kapitału intelektualnego w zakresie kreowania różnego rodzaju powiązań oraz znajomość obowiązków i uprawnień managementu organizacji w tym zakresie.

2. Podstawy prawne powiązań w obrębie grupy kapitałowej

Określenie powiązań w obszarze grup kapitałowych w ujęciu teoretycznym nastąpiło w oparciu o następujące regulacje prawne:

- ustawę z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (u. rach.),
- ustawę z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (k.s.h.),
- Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR).

Ustawa o rachunkowości to ujęcie prawideł polskiej rachunkowości w sposób uwzględniający z jednej strony nurty interpretacyjne środowiska naukowego, z drugiej zaś – praktyczne potrzeby życia gospodarczego. Ustawa o rachunkowości definiuje pojęcia powiązań pomiędzy podmiotami w art. 3 ust. 1 pkt 34–43 [ustawa, 1994, art. 3].

I tak, zgodnie z przepisami ustawy podmiotami powiązanymi są: jednostka dominująca, znaczący inwestor, jednostki zależne, współzależne i stowarzyszone oraz jednostki znajdujące się wraz z jednostką pod wspólną kontrolą, a także wspólnik jednostki współzależnej [ustawa, 1994, art. 3].

Za jednostkę dominującą uznaje się jednostkę będącą spółką handlową lub przedsiębiorstwem państwowym, sprawującą kontrolę nad inną jednostką, a w szczególności:

- posiadającą bezpośrednio lub pośrednio przez udziały większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym innej jednostki (zależnej), także na podstawie porozumień z innymi uprawnionymi do głosu, wykonującymi swe prawa głosu zgodnie z wolą jednostki dominującej, lub
- uprawnioną do kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki (zależnej) w sposób samodzielny lub przez wyznaczone przez siebie osoby lub jednostki na podstawie umowy zawartej z innymi uprawnionymi do głosu, posiadającymi, na podstawie statutu lub umowy spółki, łącznie z jednostką dominującą, większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym, lub
- uprawnioną do powoływania i odwoływania większości członków organów zarządzających, nadzorujących lub administrujących innej jednostki (zależnej), lub
- będącą udziałowcem jednostki, której członkowie zarządu w poprzednim roku obrotowym, w ciągu bieżącego roku obrotowego i do czasu sporządzenia sprawozdania finansowego za bieżący rok obrotowy, stanowią jednocześnie więcej niż połowę składu zarządu tej jednostki (zależnej) lub osoby, które zostały powołane do pełnie-

nia tych funkcji w rezultacie wykonywania przez jednostkę dominującą prawa głosu w organach tej jednostki (zależnej) [ustawa, 1994, art. 3].

Pod pojęciem „sprawowania kontroli nad inną jednostką” rozumie się zdolność jednostki do kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki, w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych z jej działalności [ustawa, 1994, art. 3].

Jednostka dominująca kontroluje z kolei jednostkę zależną, tj. jednostkę będącą spółką handlową lub podmiotem utworzonym i działającym zgodnie z przepisami obcego prawa handlowego [ustawa, 1994, art. 3].

Znaczący inwestor zdefiniowany został jako jednostka będąca spółką handlową lub przedsiębiorstwem państwowym, posiadająca w innej jednostce – niebędącej jednostką zależną lub współzależną – nie mniej niż 20% głosów w organie stanowiącym tej jednostki i wywierającą znaczący wpływ wobec tej jednostki. Udział w ogólnej liczbie głosów może być mniejszy niż 20%, jeżeli inne okoliczności, wymienione w art. 3 ust. 1 pkt 36 u. rach. wskazują na wywieranie znaczącego wpływu.

Ustawa określa, że pod pojęciem znaczącego wpływu na inną jednostkę rozumie się niemającą znamion sprawowania kontroli lub współkontroli zdolność jednostki do wpływania na politykę finansową i operacyjną innej jednostki, w szczególności przez:

- udział w podejmowaniu decyzji w sprawie podziału zysku lub pokrycia straty,
- zasiadanie w organie zarządzającym, nadzorującym lub administrującym,
- przeprowadzanie istotnych transakcji z tą jednostką,
- udostępnianie tej jednostce informacji technicznych o zasadniczym znaczeniu dla jej działalności,
- możliwość wymiany członków organów zarządzających, nadzorujących lub administrujących [ustawa, 1994, art. 3].

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości zawierają w większości definicje tożsame z tymi zawartymi w ustawie o rachunkowości (ustawa w istocie powieliła siatkę pojęciową MSR). Definicje te zawarte są w standardach nr 24, 27, 28 i 31. Odmienności MSR względem u. rach. są następujące: MSR definiują jednostkę dominującą jako jednostkę gospodarczą posiadającą jedną lub więcej jednostek zależnych [Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, nr 27]. Tożsama w zasadzie co do treści definicja znaczącego wpływu oraz znaczącego inwestora przed-

stawiona została jednak odmiennie. MSR wskazują, że znaczący wpływ jest prawem do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji z zakresu polityki finansowej i operacyjnej jednostki. Nie oznacza on jednak sprawowania kontroli nad tą polityką. Znaczący wpływ można uzyskać na podstawie posiadanych udziałów, statutu lub umowy [Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, nr 24]. Jednocześnie MSR definiują znaczącego inwestora w sposób następujący: „Jeżeli inwestor posiada bezpośrednio lub pośrednio (np. poprzez jednostki zależne) 20% lub więcej głosów w jednostce, w której dokonał inwestycji, to zakłada się, że inwestor wywiera znaczący wpływ na jednostkę, chyba że można w sposób oczywisty wykazać, że tak nie jest. Natomiast jeśli inwestor posiada bezpośrednio lub pośrednio (np. poprzez jednostki zależne) mniej niż 20% głosów w jednostce, w której dokonał inwestycji, to można założyć, że nie wywiera on na tę jednostkę znaczącego wpływu, chyba że można w sposób oczywisty taki wpływ wykazać” [Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, nr 28]. Posiadanie kontrolnego pakietu lub znaczącej części udziałów przez innego inwestora nie wyklucza możliwości wywierania znaczącego wpływu przez danego inwestora. Znaczący wpływ inwestora na jednostkę zwykle przybiera jedną lub kilka z następujących form:

- zasiadanie w zarządzie lub równorzędnym organie zarządzającym jednostką, w której inwestor dokonał inwestycji,
- udział w tworzeniu polityki jednostki, w tym udział w podejmowaniu decyzji w sprawie dywidend lub innych metod podziału zysku,
- istotne transakcje pomiędzy inwestorem a jednostką, w której dokonał inwestycji,
- wzajemna wymiana personelu kierowniczego,
- udostępnianie informacji technicznych o zasadniczym znaczeniu.

W przeciwieństwie do ustawy o rachunkowości MSR traktują zatem cezurę 20% głosów w jednostce nie jako wiążące kryterium dla stwierdzenia znaczącego wpływu, ale dla przyjęcia domniemania, iż taki znaczący wpływ ma miejsce.

Kodeks spółek handlowych wprowadza definicje legalne spółek powiązanych w art. 4 § 1 pkt 4 i 5. Spółką dominującą jest spółka handlowa, w przypadku gdy:

- dysponuje bezpośrednio lub pośrednio większością głosów na zgromadzeniu wspólników albo na walnym zgromadzeniu, także jako zastawnik albo użytkownik, bądź w zarządzie innej spółki kapi-

- tałowej (spółki zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
- jest uprawniona do powoływania lub odwoływania większości członków zarządu innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
  - jest uprawniona do powoływania lub odwoływania większości członków rady nadzorczej innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
  - członkowie jej zarządu stanowią więcej niż połowę członków zarządu innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), lub
  - dysponuje bezpośrednio lub pośrednio większością głosów w spółce osobowej zależnej albo na walnym zgromadzeniu spółdzielni zależnej, także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
  - wywiera decydujący wpływ na działalność spółki kapitałowej zależnej albo spółdzielni zależnej, w szczególności na podstawie umów określonych w art. 7.

Spółką powiazaną jest spółka kapitałowa, w której inna spółka handlowa albo spółdzielnia dysponuje bezpośrednio lub pośrednio co najmniej 20% głosów na zgromadzeniu wspólników albo na walnym zgromadzeniu, także jako zastawnik lub użytkownik, albo na podstawie porozumień z innymi osobami lub która posiada bezpośrednio co najmniej 20% udziałów albo akcji w innej spółce kapitałowej.

3. Typy powiązań tworzących grupę kapitałową w ujęciu teoretycznym

Pomiędzy spółkami tworzącymi grupę kapitałową może wystąpić szereg powiązań, które łączą uczestników grupy. Więzy te mogą występować pomiędzy:

- spółką dominującą a spółką zależną,
- spółką dominującą a spółką stowarzyszoną,
- spółką dominującą a pozostałymi spółkami,
- spółkami: zależnymi, stowarzyszonymi i pozostałymi.

W jednorodnym organizacyjnie przedsiębiorstwie występują powiązania organizacyjne, natomiast już w grupie kapitałowej powiązania te nie stanowią spoiwa jej struktury. Tutaj najważniejszym powiązaniem, które powoduje, że grupa kapitałowa powstaje, są powiązania

kapitałowe. Jednakże powiązania te w grupie kapitałowej rzadko występują oddzielnie i często są one wzmacniane innymi powiązaniem. Oprócz powiązań kapitałowych wymienia się między innymi powiązania majątkowe, kontraktowe i personalne [Trocki, 2004].

Zarówno powiązania kapitałowe, jak i personalne określają sposób podporządkowania i oddziaływania na uczestników grupy w celu realizacji wspólnych celów gospodarczych. Można także wyróżnić powiązania funkcjonalne, majątkowe, ekonomiczno-finansowe, umowne, oparte na zasadach skutecznego zarządzania, personalne i nieformalne [Sokolowicz, Srzednicki, 1998].

Powiązania kapitałowe dają możliwość oddziaływania właścicielskiego, czyli mają one podstawowe znaczenie. Niemniej jednak w grupach kapitałowych powiązania te z reguły występują wraz z innymi powiązaniem, co konieczne jest do właściwego realizowania celów gospodarczych grupy. Mogą to być między innymi powiązania majątkowe, które dają możliwość oddziaływania polegającego na egzekwowaniu praw majątkowych. Natomiast podporządkowanie personalne pozwala na obsadzanie władz spółki, co w istocie umożliwia prowadzenie wspólnej polityki gospodarczej. Co się tyczy powiązań kontraktowych – dają one możliwość egzekwowania porozumień i umów zawartych pomiędzy uczestnikami.

Powiązania kapitałowe powstają w chwili, gdy jedna ze spółek staje się właścicielem akcji bądź udziałów innej spółki i są zdefiniowane przez pojęcia siły i struktury powiązań. W zależności od liczby posiadanych akcji lub udziałów można mówić o różnej intensywności czy też sile powiązań kapitałowych. Siła powiązań pomiędzy spółkami grupy kapitałowej jest uzależniona od wielkości udziału jednej spółki w kapitale akcyjnym czy zakładowym drugiej spółki, co wiąże się z liczbą posiadanych głosów w stosunku do całkowitej liczby głosów w organach innego podmiotu. Posiadane akcje bądź udziały dają uprawnienia do udziału w walnych zgromadzeniach czy też w zgromadzeniach wspólników, a także dają prawo do udziału w pracach rady nadzorczej. Posiadanie pakietu ponad 50% akcji (udziałów) daje większość głosów, co stwarza układ dominacji i zależności w stosunkach między tymi podmiotami (spółka dominująca–spółka zależna). Z kolei posiadanie pakietu 20–50% akcji, czy też udziałów i równoznacznego pakietu głosów, stwarza możliwość wywierania znacznego wpływu w układzie spółka dominująca–spółka stowarzyszona [Wiankowski, Bogusławski, 1999].

Patrząc na strukturę powiązań kapitałowych w grupie kapitałowej, można wyróżnić z punktu widzenia poziomów i kierunków powiązań trzy rodzaje zgrupowań, a mianowicie zgrupowania:

- strukturze jednoszczeblowej, czyli układ: spółka dominująca–spółki zależne,
- strukturze wieloszczeblowej, to układ: spółka dominująca–spółki zależne I stopnia–spółki zależne II stopnia itd.,
- strukturze krzyżowej, to wielostronne, wzajemne powiązania kapitałowe spółki dominującej i spółek zależnych różnych stopni.

Kolejny rodzaj powiązań, jakim są powiązania majątkowe, występuje wtedy, gdy majątek, który jest własnością jednej ze spółek uczestniczącej w grupie kapitałowej, wykorzystywany jest w działalności innej spółki tej grupy. Mogą tutaj występować powiązania pomiędzy spółką matką i jej spółkami córkami, a także między spółkami córkami. Powiązania majątkowe mogą dotyczyć majątku trwałego, obrotowego, rzeczowego majątku trwałego, wartości niematerialnych i prawnych oraz finansowego majątku trwałego [Trocki, 2004].

Powiązania te najczęściej występują w obrębie nieruchomości, których właścicielem z reguły jest spółka matka, a spółki korzystające z jej majątku przekazują czynsze bądź opłaty dzierżawne. Powiązania majątkowe stwarzają spółce dominującej możliwość lepszego oddziaływania ekonomicznego na spółki córki. Do powiązań majątkowych zaliczyć można także prawo do korzystania ze znaku firmowego, licencji, za co mogą być wnoszone opłaty na rzecz spółki matki.

Natomiast o powiązaniach kontraktowych można powiedzieć, że stanowią one niezbędne uzupełnienie powiązań kapitałowych. Spółki uczestniczące w grupie kapitałowej zawierają umowy kontraktowe pomiędzy sobą, a także z innymi podmiotami gospodarczymi spoza grupy. Umowy te stanowią formalną podstawę do egzekwowania obowiązków uczestników wobec grupy. Powiązania kontraktowe powodują równorzędność podmiotów uczestniczących w umowie kontraktowej. Powiązania te mogą przybierać formę umowy bądź porozumienia. Porozumienia i umowy kontraktowe najczęściej zawierane są oddzielnie dla poszczególnych obszarów współdziałania uczestników grupy kapitałowej. Często umowy gospodarcze zawierane pomiędzy uczestnikami grupy kapitałowej szczegółowo określają:

- powiązania produkcyjno-handlowe stron,
- powiązania w zakresie rachunkowości, działalności marketingowej i inwestycyjnej,

- strategiczną rolę oraz decyzyjne i władcze funkcje dla specjalnie powołanej organizacji do prowadzenia polityki finansowej w grupie,
- dystrybucyjną rolę drugiej specjalnej organizacji dla realizacji wzajemnych rozliczeń finansowych w ramach struktury grupy kapitałowej.

Mianem powiązań personalnych można określić równoczesne pełnienie funkcji w organach władzy (rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, zarządach) różnych uczestników grupy kapitałowej przez te same osoby bądź równoczesne zatrudnienie tych samych pracowników w różnych spółkach grupy.

Powiązania personalne posiadają wiele zalet, wśród których można wymienić:

- łatwiejszą i szerszą wymianę informacji wewnątrz grupy kapitałowej,
- wyższą skuteczność nadzoru właścicielskiego,
- wzmocnienie możliwości realizacji wspólnej polityki grupy kapitałowej,
- rozszerzenie możliwości awansu kadr kierowniczych spółek córek na stanowiska kierownicze grupy, zwiększające tym samym motywację działania na rzecz grupy,
- ograniczenie kosztów zarządu i zapotrzebowania na wysoko wykwalifikowaną kadrę kierowniczą [Romanowska, Trocki, 2000].

Jednakże powiązania personalne można zaliczyć do powiązań organizacyjnych. W ramach struktury organizacyjnej współdziałanie zarządu spółki dominującej z zarządami spółek zależnych może mieć charakter incydentalny bądź zorganizowany. I tak, charakter incydentalny wynika z bieżących potrzeb obu stron, natomiast charakter zorganizowany występuje w formie stałego współdziałania, które wynika z obowiązków nałożonych na spółkę dominującą i realizowanych przez nią funkcji koordynacyjnych. Współdziałanie to może przybrać formę współdziałania spółki dominującej z każdą spółką podporządkowaną w ramach zawartej dwustronnej umowy cywilnoprawnej, a także formę zorganizowanego współdziałania wszystkich spółek grupy kapitałowej w ramach wielostronnej umowy cywilnoprawnej bądź umowy generalnej, która ma charakter współdziałania poziomego [Nogalski, Ronkowski, 2000].

W grupie kapitałowej mogą wystąpić pionowe czy też poziome powiązania personalne. Pionowe powiązania występują pomiędzy spółką dominującą a zależnymi, z kolei powiązania poziome dotyczą

równoczesnego pełnienia funkcji bądź zatrudnienia w spółkach zależnych. Powiązania personalne polegające na łączeniu funkcji w organach władzy określane są jako „unia personalna” władz spółek. Powiązania personalne w szczególności powodują wzmocnienie integracji grupy wokół jej celów strategicznych. Ułatwiają one nadzór nad działalnością spółek zależnych, ale również powodują, że nadzór ten jest skuteczniejszy. Do plusów powiązań personalnych zaliczyć można także zmniejszenie zapotrzebowania na wysoko wykwalifikowaną kadrę kierowniczą.

4. Zaangażowanie kapitałowe Południowego Koncernu Węglowego S.A.

Południowy Koncern Węglowy Spółka Akcyjna z siedzibą w Jaworznie został zawiązany Aktem Zawiązania z dnia 25 stycznia 2005 r. Założycielem Spółki był Południowy Koncern Energetyczny S.A. w Katowicach. Osobowość prawną Południowy Koncern Węglowy S.A. uzyskał z chwilą wpisu do Rejestru Przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego w Sądzie Rejonowym w Katowicach, Wydział Gospodarczy, w dniu 15 lutego 2005 r. (numer KRS: 0000228587). Głównym celem zawiązania Południowego Koncernu Węglowego S.A. było zwiększenie efektywności produkcji i stworzenie silnej grupy paliwowej w ramach struktury grupy kapitałowej Południowego Koncernu Energetycznego S.A.

Dnia 6 grudnia 2006 r. w związku z realizacją rządowego „Programu dla elektroenergetyki” powstała spółka Energetyka Południe S.A., aktualnie występująca pod nazwą TAURON POLSKA ENERGIA S.A. Program zakładał utworzenie czterech dużych podmiotów gospodarczych, które skonsolidować miały zarówno dystrybutorów i wytwórców energii. Celem konsolidacji było stworzenie podmiotów na tyle silnych, by mogły skutecznie konkurować z innymi europejskimi przedsiębiorstwami na wolnym rynku energii.

W dniu 9 maja 2007 r. Skarb Państwa wniósł do Energetyki Południe S.A. akcje Południowego Koncernu Energetycznego S.A. z Katowic (obecnie występującego pod firmą TAURON Wytwarzanie S.A.), krakowskiego Enionu S.A., EnergiiPro Koncernu Energetycznego S.A. z Wrocławia oraz Elektrowni Stalowa Wola S.A.

W skład holdingu obok wymienionych czterech spółek wchodzi także inne podmioty. W zakresie obrotu energią są to: Enion Energia sp. z o.o., Pierwsza Kompania Handlowa Polska Energia sp. z o.o. oraz

EnergiaPro Gigawat sp. z o.o. W dziedzinie wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych są to: Jeleniogórskie Elektrownie Wodne sp. z o.o. i Zespół Elektrowni Wodnych Rożnów sp. z o.o. Natomiast w obszarze wydobywania węgla jest to Południowy Koncern Węglowy S.A. Ponadto TAURON POLSKA ENERGIA przejął kontrolę nad Elektrociepłownią Tychy S.A. oraz Przedsiębiorstwem Energetyki Ciepłej Katowice S.A. [www.tauron-pe.pl, dostęp dnia 12.02.2013].

Południowy Koncern Węglowy posiada akcje i udziały w takich spółkach, jak:

- Agencja Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A.,
- Agencja Rozwoju Lokalnego S.A.,
- Przedsiębiorstwo Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ELVITA – Jaworzno III sp. z o.o.,
- Centrum Szkoleniowo-Konferencyjne NOT sp. z o.o.

Agencja Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A. w Chrzanowie została zarejestrowana 30 grudnia 2004 r. Kapitał zakładowy wynosi 500 000 zł. Celem spółki jest zarządzanie Chrzanowsko-Trzebińskim Parkiem Przemysłowym i podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu oraz łagodzeniu jego skutków. W grudniu 2007 r. dokonano sprzedaży 150 akcji spółki stanowiących własność Rafinerii Trzebinia S.A. na rzecz Województwa Małopolskiego. Analiza sytuacji finansowo-ekonomicznej ARMZ S.A. oraz uzyskane wyniki nie są zadawalające.

Agencja Rozwoju Lokalnego S.A. w Jaworznie została zarejestrowana 7 września 1993 r. Kapitał zakładowy wynosi 575 000 zł. Celem spółki jest podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i łagodzeniu jego skutków.

Przedsiębiorstwo Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ELVITA – Jaworzno III sp. z o.o. w Jaworznie została zarejestrowana 9 maja 2001 r. Kapitał zakładowy spółki wynosi 4 888 500 zł. Podstawowym celem spółki jest działanie w zakresie ochrony zdrowia i życia ludzkiego oraz działalność w zakresie poprawy kondycji fizycznej pacjentów.

Centrum Szkoleniowo-Konferencyjne NOT sp. z o.o. zostało zarejestrowane 1 listopada 1997 r. na bazie Menedżersko-Związkowego Centrum Szkoleniowego sp. z o.o. Kapitał zakładowy spółki wynosi 2 120 000 zł. Podstawowym przedmiotem działalności CSK NOT sp. z o.o. jest świadczenie usług wynajmu sal konferencyjnych oraz usług gastronomicznych. CSK NOT sp. z o.o. realizuje dla Południowego Koncernu Węglowego S.A. umowy na realizację posiłków profilak-

tycznych oraz sprzątanie obiektów, a obecnie wiodącą działalnością stały się usługi górnicze.

5. Rodzaje powiązań na przykładzie Południowego Koncernu Węglowego S.A.

Jako że udziały w Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnym NOT sp. z o.o. przysługują w całości Południowemu Koncernowi Węglowemu S.A., nie ulega wątpliwości, w świetle przedstawionych definicji ustawowych, że pomiędzy spółkami zachodzą następujące powiązania:

- w rozumieniu u. rach.: jednostka dominująca–jednostka zależna,
- w rozumieniu MSR: jednostka dominująca–jednostka zależna,
- w rozumieniu k.s.h.: spółka dominująca–spółka zależna.

Udziały, jakie posiada Południowy Koncern Węglowy S.A. w PSZiPZ Elvita – Jaworzno III sp. z o.o., wynoszą 46,23% (udział w kapitale) oraz 46,89 (ilość głosów na zgromadzeniu wspólników). Wobec powyższego, w rozumieniu u. rach., PKW S.A. wywiera znaczący wpływ na spółkę, jako że posiada powyżej 20% głosów na zgromadzeniu wspólników. Zgodnie z treścią MSR nr 28 istnieje domniemanie, że wywiera znaczący wpływ na PŚZiPZ Elvita – Jaworzno III sp. z o.o. Przekroczenie cezur 20% głosów na zgromadzeniu wspólników decyduje o tym, że spółki są spółkami powiązanymi wg k.s.h.

Agencja Rozwoju Lokalnego to spółka, w której PKW S.A. posiada ok. 13% głosów na zgromadzeniu wspólników (i udziału w kapitale). Nieprzekroczenie ilości 20% głosów na zgromadzeniu wspólników oznacza, że nie jest możliwe stwierdzenie powiązania w rozumieniu u. rach. (przynajmniej w postaci znaczącego wpływu PKW S.A.). Brak także podstawy do przyjęcia domniemania znaczącego wpływu wg MSR. Udział taki wyklucza stwierdzenie powiązań wg k.s.h. (cezur 20%).

Południowy Koncern Węglowy S.A. posiada udział w kapitale Agencji Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A. (oraz ilość głosów na zgromadzeniu wspólników) w wysokości 2%. Jednocześnie PKW S.A. przysługuje uprawnienie do powoływania jednego członka rady nadzorczej. Jest to prawo każdego z akcjonariuszy, niezależne od ilości posiadanych akcji. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na specyfikę ustawy o rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Są to akty prawne, które w przeciwieństwie do np. przepisów podatkowych nie mają na celu zagwarantowania przede wszystkim pewności prawa, ale dążenie do rzetelnego i jak najbardziej odzwierciedlającego rzeczywistość przedstawienia sytuacji ekonomicznej

podmiotu (jednostki). W przeciwieństwie zatem do tychże przepisów podatkowych przepisy ustawy o rachunkowości o wiele częściej operują pojęciami nieostrymi i ocennymi, zamiast ścisłymi kryteriami. Przejawem tego jest m.in. definicja inwestora wywierającego znaczący wpływ na jednostkę. Ustawa o rachunkowości wprowadza zasadę, że znaczącym inwestorem jest inwestor posiadający co najmniej 20% ilości głosów, ale i podmiot nieposiadający takiej ilości głosów, o ile zachodzą okoliczności wskazane w art. 3 ust. 1 pkt 36 u. rach. Podobnie MSR przyjmują domniemanie, że znaczącym inwestorem jest podmiot posiadający przynajmniej 20% ilości głosów w organie stanowiącym, ale wywieranie znaczącego wpływu może także zostać stwierdzone w oparciu o inne okoliczności.

W przyjętej interpretacji, w odniesieniu do Agencji Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A. w Chrzanowie, Południowy Koncern Węglowy S.A. jest inwestorem wywierającym znaczący wpływ z racji uprawnienia do wskazywania członka rady nadzorczej. Uprawnienie takie wprost przewiduje u. rach. [ustawa, 1994, art. 3 ust. 1 pkt 36e]. Uprawnienie do bezpośredniego kształtowania składu organu, niezależnie od ilości głosów w organie stanowiącym jest przy tym uprawnieniem na tyle istotnym, że przemawia za stwierdzeniem znaczącego wpływu. Podobne uwagi należy odnieść do kwalifikacji powiązań w świetle postanowień MSR, tym bardziej, że pożądane jest także zachowanie zbieżności kwalifikacji wedle MSR i wg u. rach.

Należy przy tym zaznaczyć, że przyjmując powyższą interpretację, nie jest znaczącym wpływem posiadanie jedynie nieznacznego pakietu udziałów/akcji, pomimo że pakiet taki daje prawo do udziału w zwykajnym zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu), a zatem i do udziału w decyzji o podziale zysku, co jest okolicznością przewidzianą w art. 3 ust. 1 pkt 36 a u. rach. Po pierwsze, o ile każda ilość udziałów/akcji daje prawo głosu w organie stanowiącym spółki, to już nie w każdym razie udziałowcowi (akcjonariuszowi) przysługuje uprawnienie niezależne od ilości głosów do wyboru członków organów. Po drugie, zdefiniowanie przez ustawę pojęcia „znaczącego wpływu” oznacza, że istnieje także wpływ nieznaczący. Ażeby drugie z tych pojęć nie było zbiorem pustym, musi się w nim znaleźć taki stan faktyczny, w którym udziałowiec (akcjonariusz) posiada tylko udział w kapitale poniżej 20%, bez dodatkowych uprawnień przyznanych mocą umowy spółki (statutu).

Tablica 1. Zaangażowanie kapitałowe Południowego Koncernu Węglowego S.A.

Nazwa spółki	Kapitał zakładowy	Udział PKW S.A.	Udział w kapitale	Ilość głosów na WZ/ZW
ARMZ S.A.	3 066 000	10 000	0,33	0,33
ARL S.A.	575 000	75 000	13,04	13,04
PŚZiPZ ELVITA sp. z o.o.	7 777 500	2 260 000	29,06	29,81
CSK NOT sp. z o.o.	2 120 000	2 120 000	100	100

Źródło: Opracowanie własne.

Tablica 2. Podstawy prawne i rodzaje powiązań Południowego Koncernu Węglowego S.A.

Nazwa spółki	Powiązania wg k.s.h.	Powiązania wg u. rach.	Powiązania wg MSR	Uprzywilejowanie udziałów/akcji
ARMZ S.A.	art. 4 ust. 1 pkt 4 i 5, brak powiązań	art. 3 ust. 1 pkt 34–43, brak powiązań	MSR nr 24, 28, 31, brak powiązań	tak – pierwszeństwo udziału masy majątkowej
ARL S.A.	art. 4 ust. 1 pkt 4 i 5, brak powiązań	art. 3 ust 1 pkt 34–43, brak powiązań	MSR 24, 28, 31, brak powiązań	–
PŚZiPZ ELVITA sp. z o.o.	art. 4 ust 1 pkt 4 i 5, spółka powiązana	art. 3 ust. 1 pkt 34–43 znaczący inwestor – jednostka stowarzyszona	MSR nr 28, 31 znaczący inwestor –jednostka stowarzyszona	–
CSK NOT Sp. z o.o.	art. 4 ust. 1 pkt 4 i 5 spółka dominująca – spółka zależna	art. 3 ust 1 pkt 34–43 jednostka dominująca – jednostka zależna	MSR nr 27 jednostka dominująca –jednostka zależna	–

Źródło: Opracowanie własne.

Podkreślenia wymaga także to, że przyznanie PKW S.A. statusu znaczącego inwestora względem Agencji Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A. w Chrzanowie pozostaje oceną dokonaną jedynie w oparciu o statut spółki. Jeżeli z informacji znanych Południowemu Koncernowi Węglowemu S.A. wynika, że prawo do powoływania jednego członka rady nadzorczej Agencji Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A. w istocie (faktycznie) nie daje PKW S.A. „zdolności do wpływania na politykę finansową i operacyjną” spółki [ustawa, 1994, art. 3 ust. 1 pkt 36] czy też

„prawa do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji z zakresu polityki finansowej i operacyjnej jednostki” [Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, nr 24], ocena ta powinna być odmienna.

Uwaga ta odnosi się zresztą także do Agencji Rozwoju Lokalnego S.A. w Jaworznie. Południowy Koncern Węglowy S.A. będzie znaczącym inwestorem, jeżeli mając wyłącznie 13% pakiet akcji, faktycznie wywiera na spółkę wpływ, który może zostać uznany za „uczestniczenie w podejmowaniu decyzji z zakresu polityki finansowej i operacyjnej”.

Posiadana przez Południowy Koncern Węglowy S.A. ilość głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy spółki wyklucza stwierdzenie powiązań wg k.s.h. (cezura 20%). Omówiony powyżej przykład powiązań Południowego Koncernu Węglowego S.A. zagregowano w tablicach 1–2.

Zakończenie

Tworzenie oraz działalność grupy wynika z chęci skutecznej i równorzędnej walki z inwestującymi oraz oferującymi w Polsce swe towary i usługi podmiotami gospodarczymi pochodzącymi z krajów wysokorozwiniętych. Z powstaniem i funkcjonowaniem grup kapitałowych wiąże się wiele korzyści. Grupy kapitałowe pozwalają lepiej wykorzystać wewnętrzne zasoby finansowe oraz kapitał intelektualny przedsiębiorstw wchodzących w ich skład, a także skutecznie nimi zarządzać.

Z powstaniem i funkcjonowaniem grupy kapitałowej wiąże się wiele korzyści. Struktura grupy pozwala poszczególnym jednostkom na zachowanie samodzielności w działaniu poprzez to, że każda spółka zależna ma odrębną osobowość prawną, a jednocześnie pozwala na kontrolę i sterowanie przez udziały kapitałowe jednostki dominującej. Należy zauważyć, że fakt posiadania osobowości prawnej przez każdą spółkę jest niewątpliwą zaletą tej struktury. Pociąga ona za sobą pełną odpowiedzialność każdego z członków za skutki prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej, jednak pozostali uczestnicy narażają się na utratę należności wynikających z prowadzonej współpracy oraz posiadanych udziałów kapitałowych w przypadku ewentualnego bankructwa jednego z członków grupy.

Niewątpliwą zaletą utworzenia grupy kapitałowej jest możliwość prowadzenia inwestycji kapitałowych wewnątrz grupy. Inwestycje kapitałowe prowadzone wewnątrz grupy umożliwiają dofinansowanie podmiotów grupy znajdujących się w słabej kondycji finansowej. Często

spółka dominująca udziela kredytów i pożyczek spółkom zależnym, które mogą liczyć na dodatkowe korzyści w postaci niższych kosztów pozyskania kapitału. Pomoc spółki dominującej może polegać także na zapewnieniu spółkom zależnym gwarancji poręczeń kredytowych, a także na wskazywaniu najbardziej efektywnych źródeł finansowania.

Jednocześnie trzeba wskazać istniejące zagrożenia i wady tego uczestnictwa. Wymienić tutaj można dążenie do opanowania określonych rynków poprzez eliminowanie działalności konkurencyjnej innych podmiotów. Na pozycji zagrożonej mogą się znajdować spółki zależne ze względu na możliwość nadmiernego wpływu spółki dominującej.

Powyższa sytuacja może uwidocznic się w sferze zarządzania i doboru personelu kierowniczego, w sferze prawidłowego rozwoju tych jednostek, a także istnieje możliwość osiągnięcia największych wyników ekonomicznych przez podmiot dominujący przez zahamowanie działalności jednostek zależnych.

Literatura

1. Aluchna M. (2010), *Kierunki rozwoju polskich grup kapitałowych. Perspektywa międzynarodowa*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
2. Bati A., *Ograniczenia efektywnego nadzoru korporacyjnego w przedsiębiorstwach publicznych i jak sobie z nimi radzić*, Kancelaria Prawnicza SALANS, www.salans.de, dostęp dnia 09.01.2009.
3. Jeżak J. (2010), *Ład korporacyjny. Doświadczenia światowe oraz kierunki rozwoju*, C.H. Beck, Warszawa.
4. Kidyba A. (2004), *Kodeks spółek handlowych – komentarze*, t. 2, Zakamycze, Kraków.
5. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – w brzmieniu uwzględniającym Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.
6. Nogalski B., Ronkowski R. (2000), *Holding w gospodarce krajowej – praktyczny poradnik tworzenia*, ODDK, Gdańsk.
7. Pajda R., Waszkielewicz W. (2000), *Teoria i praktyka zarządzania. III Międzynarodowa Konferencja Naukowa: materiały konferencyjne*, Kraków, 28–29 września 2000, Kraków, AGH.
8. Peszko A. (2006), *Rada Nadzorcza w procesie zarządzania przedsiębiorstwem*, Difin, Warszawa.

9. Romanowska M. (2011), *Grupy kapitałowe w Polsce. Strategie i struktury*, PWE, Warszawa.
10. Romanowska M., Trocki M., Wawrzyniak B. (2000), *Grupy kapitałowe w Polsce*, Difin, Warszawa.
11. Rudolf S., Janusz T., Stos D., Urbanek P. (2002), *Efektywny nadzór korporacyjny*, PWE, Warszawa.
12. Sokołowicz W., Srzednicki A. (1998), *Holding. Tworzenie, funkcjonowanie, wzory dokumentów*, C.H. Beck, Warszawa.
13. Sprawozdanie Zarządu z działalności Spółki Południowy Koncern Węglowy S.A. za rok 2007.
14. Tauron Polska Energia, www.tauron-pe.pl, dostęp dnia 12.02.2013.
15. Trocki M. (2004), *Grupy kapitałowe. Tworzenie i funkcjonowanie*, PWN, Warszawa.
16. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm.
17. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.
18. Wiankowski S., Bogusławski Z., Borzęcki J., Karmańska A. (1999), *Zarządzanie grupą kapitałową. Analiza i projektowanie rozwiązań organizacyjnych*, Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemśle OR-GMASZ, Warszawa.
19. Zając Cz. (2012), *Zarządzanie zasobami ludzki w grupach kapitałowych*, PWE, Warszawa.
20. Zakrzewska-Bielawska A. (2010), *Koncepcje i metody zarządzania strategicznego oraz nadzoru korporacyjnego. Doświadczenia i wyzwania*, C.H. Beck, Warszawa.

Użyte skróty

ARL – Agencja Rozwoju Lokalnego S.A.

ARMZ – Agencja Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A.

CSK NOT – Centrum Szkoleniowo-Konferencyjne NOT sp. z o.o.

k.s.h. – Kodeks spółek handlowych

MSR – Międzynarodowe Standardy Rachunkowości

PKW – Południowy Koncern Węglowy S.A.

PŚZiPZ ELVITA – Przedsiębiorstwo Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ELVITA – Jaworzno III sp. z o.o.

u. rach. – ustawa o rachunkowości

Streszczenie

Opracowanie charakteryzuje rodzaje powiązań występujących między spółką dominującą a pozostałymi spółkami grupy kapitałowej oraz rolę kapitału intelektualnego w tym zakresie. Ukazane zostały zalety grup kapitałowych, które pozwalają wykorzystać zasoby przedsiębiorstw wchodzących w ich skład, a także skutecznie nimi zarządzać.

Słowa kluczowe

spółka dominująca, spółka zależna, akcje, udziały, zależności

The role of relationships in the group and their impact on the management of the group as an example of the Southern Poland Coal Company (Summary)

The development is characterized types of relationships between a parent company and other group companies and the role of intellectual capital in this area. Shown are the advantages of groups that the inimitable taste ex-business use of the resources in their composition, as well as manage them effectively.

Keywords

parent company, subsidiary, stocks, shares, dependence